

VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI CONSTANTIN ROMANU — VIVU — NOI DOCUMENTE —

LIVIU MOLDOVAN — IOAN POP

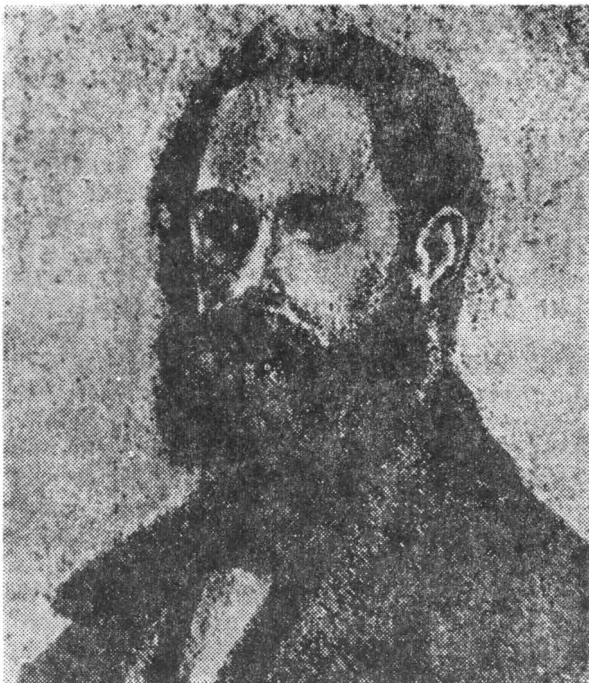
Printre eroii și martirii revoluției române de la 1848—1849, Constantin Romanu-Vivu, prefectul legiunii a XII-a din ținutul Mureșului de Sus, cu sediul la Reghin, ocupă fără îndoială un loc de frunte. Activitatea sa, atât în perioada anterioară, cât și în timpul revoluției, îl siluează alături de cei mai consecvenți luptători și patrioți înflăcărați din acel timp, pentru eliberarea socială și națională a poporului român de pe ambele versante ale Carpaților și pentru unitatea lui statală.

Viața acestei mărețe personalități a fost scurtă dar bogată în fapte mari. S-a născut în satul Pinticu din împrejurimile orașului Reghin în 1821, an în care dincolo de Carpați s-a stins ucis mișelește Tudor Vladimirescu, a cărui mișcare a constituit prologul revoluției de la 1848. Ca origine, provine dintr-o familie modestă, mama sa Paraschiva, fiind soră cu preotul Ștefan Moldovan din Pinticu și cu profesorul Grigore Moldovan de la Blaj¹. Rămânind orfan de mic copil a fost ajutat să-și facă studiile, de cei doi unchi ai săi, la liceul și seminarul din Blaj. Aici, ivindu-se un conflict cu episcopul Ioan Lemeni și un grup de profesori progresiști, între care unul era chiar unchiul său Grigore Moldovan. Iar altul Simion Bărnuțiu, viitorul ideolog al revoluției române din Transilvania, aceștia vor fi destituiți, odată cu ei fiind excluși din seminar încă 12 clerici, printre care și Constantin Romanu. Despre aceștia, istoricul Silviu Dragomir arată că: „cinci au purtat mai tirziu onorifică funcție de prefecți și tribuni, iar trei vor rămînea glorificați ca martiri ai cauzei naționale”².

¹ Silviu Dragomir. *Un precursor al unității naționale, profesorul ardelean Constantin Romanu-Vivu*. București. 1929. pp. 12—13.

² *Ibidem*.

Ca și alți tineri ardeleni din acel timp, el a fost nevoit să treacă munții, stabilindu-se la București, unde s-a angajat ca profesor la pensionul particular al lui Schevicz. Aici va face cunoștință cu marele gânditor și revoluționar democrat Nicolae Bălcescu, cu frații Golești, Ioan Maiorescu și cu alte figuri reprezentative ale Munteniei revoluționare, care l-au ajutat să-și lărgescă orizontul politic, ideea unității naționale a poporului român căpătînd noi valențe în conștiința sa. Fire receptivă, el a urmărit cu atenție deosebită izbucnirea și desfășurarea revoluției în Europa, înțelegînd importanța momentului istoric și pentru poporul român. Împreună cu Ioan Axente, viitorul prefect Axente Sever din

Constantin Romanu-Vivu, prefectul legiunii a XII-a române (După un desen contemporan)

timpul revoluției, a elaborat un plan mareț de ridicare a maselor din Transilvania la lupta pentru eliberarea socială și națională, avînd ca obiectiv final făurirea Daciei străbune.

Izbucnirea revoluției în Transilvania, în primăvara anului 1848, îl va determina să se întoarcă, împreună cu alți intelectuali ardeleni, pe vechile meleaguri, pentru a organiza și conduce nemijlocit lupta maselor de aici. În acest scop, la 8 mai 1848 a venit împreună cu August Treboniu Laurian la Sibiu, unde alături de alți conducători, în frunte cu Simion Bărnuțiu, va participa la conferința preliminară pentru elaborarea programului revoluției. Alexandru Papiu Ilarian, participant la conferință, va relata mai tîrziu în istoria sa, opoziția fermă a lui Constantin Romanu față de dispoziția guvernului, conform căreia, românii urmau să țină două adunări, pe confesiuni, fapt care ar fi dus la scindarea și slăbirea forțelor revoluționare. „În toiul conferinței — scrie Papiu — intră în mijlocul ei un tînr, necunoscut și abia s-a pus pe scaun, începu îndată a cuvînta cu mare însuflețire, provocîndu-i pe ro-

mâni să șteargă această diferență... Acest român era fericitul prefect Constantin Romanu, care atunci se întorsese din România"³.

Activitatea sa neobosită în slujba revoluției i-a sporit popularitatea, fiind ales în cadrul Marii Adunări Naționale de la Blaj, din 15—17 mai 1848, membru al Comitetului Național Român, care avea ca președinte pe Andrei Șaguna, iar ca vicepreședinte pe Simion Bărnuțiu. Esuarea străduințelor acestui comitet de a obține din partea dietei de la Cluj și a Curții de la Viena, satisfacerea doleanțelor juste ale popoului român, înscrise în programul de la Blaj, a dezamăgit pe Constantin Romanu, ca și pe alți revoluționari. Astfel, în proclamația sa, redactată în formă de scrisoare, adresată „Fraților de peste Carpați” și trimisă la 26 iunie 1848 din Sibiu, lui A. G. Golescu, își exprimă ideile înaintate, din care rezultă maturitatea politică, la care a ajuns, în ciuda vârstei sale tinere de numai 27 ani. Aceste idei vor fi expuse sub forma unor concluzii, la care a ajuns ca urmare a experienței amare de până atunci, în desfășurarea revoluției. El a sesizat și a înțeles că: „Toată mintuirea românilor de dincoace de Carpați atîrnă de la unirea și bunăstarea Principatelor”, idee împărtășită și de Nicolae Bălcescu, ca și de alți revoluționari. De asemenea, el a văzut în mod clar necesitatea unității în luptă a tuturor românilor din cele trei țări române, îndemnând la colaborare și înfrățire. „Trebuie bine să ne luăm seama — scria el — că de nu va lucra tot românul în interesul comun sîntem pierduți”. Opoziția îndrăzită a nobilimii față de revendicările juste ale maselor, teroarea dezlănțuită împotriva acestora, ca și împotriva intelectualilor, considerați drept „instigatori” ai poporului, l-a convins pe Constantin Romanu, ca și pe alți revoluționari, de necesitatea luptei deschise. „Fără de vărsare de sînge — arătă el — anevoie vom ieși la calea dorită”. Așa după cum se știe, una din sarcinile revoluției române de la 1848, a fost eliberarea și unitatea națională a românilor, ideal măreț și just, care stăpînea mințile și încălzea inimile tuturor revoluționarilor. Pentru înfăptuirea acestui ideal a luptat cu o abnegație deosebită Constantin Romanu, pînă la sfîrșitul tragic și prematur al vieții sale. „Deviza noastră să fie făurirea Daciei” — scria în proclamația sa⁴.

Situîndu-se pe poziția celor mai înaintați revoluționari, Constantin Romanu a văzut, pe bună dreptate, în revoluția din cele trei țări române, o singură revoluție, avînd aceleași deziderate: eliberarea socială și națională a poporului român și unirea lui într-un singur stat liber și independent.

La vestea izbucnirii revoluției în Țara Românească, va trece din nou Carpații, la începutul lunii iulie 1848, pentru a-și pune în slujba revoluției de acolo, toată energia, curajul și spiritul său organizatoric, mai ales că în Transilvania, pentru moment revoluția bătea pasul pe loc, împrejurările nepermițînd acțiuni mai hotărîte. La București, Nico-

³ Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, Viena, 1852, tom II, pp. 193—194.

⁴ *Acte și documente asupra anului 1848 în Principatele Române*, București, 1902, vol., p. 136.

lae Bălcescu, sufletul revoluției muntene, îi va da diferite sarcini importante, fiind numit membru în comitetul presei, în cadrul căruia avea misiunea de a întreprinde legăturile cu ardelenii⁵. În această calitate, el a invitat în Țara Românească și pe alți revoluționari transilvăneni, ca Ioan Buteanu, Alexandru Papiu Ilarian, Alexandru Bătrineanu, Aron Pușnului, August Treboniu Laurean și chiar pe Simion Bărnuțiu, fiind convins că în acel moment, acolo pot lucra mai mult pentru cauza generală a românilor. Într-o scrisoare către Nicolae Bălcescu își exprimă dorința de a i se încredința sarcini cât mai grele, pentru a-și putea aduce contribuția la cauza dreaptă a revoluției. „Eu precum știi — scria el — niciodată n-am vînat slujbe, că mi-ar fi rușine, fiindcă lucrăm pentru interes comun, ci aș dori să mă puneți în loc greu, unde să pot munci și folosi cîtuși de puțin, că din mult-puțin se face mult”⁶. Numele lui Constantin Romanu îl găsim apoi printre cei care au semnat la 10 august 1848 rezoluția predată lui Suleiman Pașa, iar la 6 septembrie se afla în fruntea cortegiului, cu un steag în mîină, cu ocazia arderii Regulamentului Organic⁷.

După înăbușirea revoluției din Țara Românească, pe care a servit-o cu atîta devotament, Constantin Romanu s-a reîntors din nou în Transilvania, unde între timp, situația se schimbase ca urmare a ridicării revoluționare maghiare împotriva imperiului habsburgic. În acel timp, în fruntea Comitetului Național Român, cu sediul la Sibiu, se afla vajnicul luptător pentru cauza poporului român, Simion Bărnuțiu, care după cum arată istoricul Silviu Dragomir: „a avut meritul că a știut să canalizeze răzvrătirea într-o luptă nobilă pentru libertatea națională”⁸. Așa după cum se știe, Comitetul Național Român a împărțit teritoriul locuit de români în 15 prefecturi, în care s-au organizat legiuni, în fruntea cărora au fost numiți prefecți din rîndul celor mai entuziaști tineri, care dovediseră prin faptele lor devotament și abnegație pentru cauza revoluției. Între aceștia se afla și Constantin Romanu, care la 18 octombrie 1848 a fost numit de Comitetul Național Român printr-un decret, prefect al ținutului Mureșul de Sus, cu sediul la Reghin, avînd misiunea de a organiza și conduce legiunea a XII-a română. Cu această ocazie își va lua supranumele de Vivu, ca și alți prefecți, printre care Axente Sever, Popovici Marțian etc., în semn de mîndrie pentru originea poporului român.

Este de menționat faptul că el n-a plecat imediat la Reghin, pentru a prelua conducerea prefecturii sale, deoarece acolo se aflau, deja, unități ale regimentului II de grăniceri români, sub comanda colonelului Carol Urban, ci s-a oprit la confluența Mureșului cu Tîrnava, unde și-a organizat o legiune de 1500 oameni, recrutați din satele din jur și va acționa cu aceasta în teritoriul dintre Mureș și Tîrnava, cel mai ame-

⁵ Vasile Netea. *De la Petru Maior la Octavian Goga*. București. 1944. p. 63.

⁶ *Acte și documente*, vol. III, p. 737.

⁷ Silviu Dragomir. *Op. cit.*, p. 22.

⁸ *Ibidem*, p. 23.

nițat de forțele nobiliare. Aici își așează mai întâi tabăra la Mihaiț, iar apoi o mută mai înspre nord-est, la Cecălaca și Ațintiș. În acest timp, forțele nobiliare cărora li s-au alăturat și unități din regimentele de grăniceri secui, conduse de ofițeri de carieră, au pornit împotriva legiunilor românești alcătuite din țărani slab înarmați și neinstruiți. În primele lupte, forțele inamice conduse de contele Lazar au avut unele succese, învingând, lângă Iernut, legiunea lui Florian Micaș și la Noșlac, legiunea lui Axente Sever. Aceste detașamente s-au îndreptat apoi spre Cecălaca și Ațintiș, cu intenția de a trece Mureșul, dar aici au fost întâmpinate de legiunea de sub comanda lui Constantin Romanu-Vivu, care, în urma unor lupte crâncene desfășurate în zilele de 31 octombrie și 1—2 noiembrie 1848, a reușit să le înfrângă. În retragerea lor, aceste detașamente au fost încercuite și dezarmate, împreună cu o brigadă de husari secui, de lăncierii aceleiași legiuni⁹. Prin victoriile de la Cecălaca și Ațintiș, Constantin Romanu-Vivu se situează între cei mai viteji căpitani ai lui Avram Iancu, alături de Simion Groza, Popa Balint și Axente Sever.

În urma acestor victorii, el s-a îndreptat spre ținutul prefecturii sale, sosind la 22 noiembrie 1848 în comuna Teaca, unde și-a stabilit pentru moment cartierul. De aici a trimis acasă pe oamenii recrutați la Blaj și Ațintiș și a înrolat în locul lor oameni tineri din satele prefecturii sale, legiunea lui ajungând în scurt timp la circa trei mii de lăncieri. În același timp, a numit tribuni și vicetribuni nu numai în prefectura sa, ci și în teritoriile din jur.

Documentul inedit pe care îl prezentăm după o copie păstrată pînă în zilele noastre în registrul parohial de stare civilă din comuna Iceland¹⁰, reprezintă ordinul nr. 57 al lui Constantin Romanu-Vivu, emis la 4 decembrie 1848 (stil nou), în calitate de prefect al legiunii a XII-a române, către tribunii din eparhia Ludușului. Importanța lui constă în faptul că este singurul act cunoscut, pe care el l-a emis din tabăra de la Teaca, fiind totodată și singurul lui ordin către un tribunat din afara prefecturii sale. Prin acest ordin au fost numiți doi tribuni în eparhia Ludușului, care sînt îndrumați să-și aleagă fiecare câte un vicetribun, urmînd a proceda apoi la conscrierea tinerilor pentru armată, trimițîndu-i la locul de recrutare care li se va indica. Se face referire la ordinul nr. 312 din 15 noiembrie 1848 al Comitetului Național Român adresat lui, privitor la recrutări, în care se arată că: „dacă din nenorocire nu vom da numărul ce se va cere vom suferi dojană, iar subalternii noștri vor cădea în foarte grea răspundere”¹¹. Referitor la sechestrarea averilor nobiliare, în ordin se menționează faptul că: „Bunurile mobile se vor ocupa pentru aprovizionarea lagărelor și pentru ajutorul acelor

⁹ Vasile Netea, *Op. cit.*, pp. 66—67.

¹⁰ Arhivele Statului Tîrgu Mureș. Colecția registrelor confesionale de stare civilă, nr. 411, fișele 34—35.

¹¹ *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania*, în anii 1848—1849, Sibiu, v. II, p. 315.

frați români, care pierzându-și averile... au rămas muritori de foame, iar bunurile imobile se vor ocupa spre a servi ca să se poată despăgubi numărul acel mare de nenorociți care și-au pierdut tot prin foc și sație". Constantin Romanu-Vivu menționează și ordinul nr. 254 emis de Comitetul Național Român, privitor la organizarea prefecturii sale¹², pe care urma să o efectueze, după organizarea prefecturii de la Luduș și predarea acesteia lui Florian Micaș. În continuare, el atrage atenția tribunilor asupra obligației lor de a raporta prefecturii evenimentele mai însemnate și de a se strădui ca toate satele să se aboneze la **Gazeta Transilvaniei**, după care le recomandă a avea în toate împrejurările purtarea cea mai bună față de toți locuitorii.

Instrucțiunile de recrutare anexate, cuprind dispoziții referitoare la conscrierea bărbaților de la vârsta de 18 până la 38 de ani din fiecare sat și despre tragerea la sorți a recruților, socotindu-se un recrut la 150 de suflete, precum și instrucțiuni privitoare la recrutarea voluntarilor. Conform ordinului, fiecare casă trebuia să dea un recrut, iar locuitorii care nu aveau feciorii acasă și le ieșea soarta, erau obligați să dea un alt om în locul recrutului.

Nu se cunosc cei doi tribuni numiți în eparhia Ludușului, dar unul din ei pare a fi fost Zenobie Hodoș, preotul român din Icelandu Mare (județul Mureș), care a transcris ordinul și instrucțiunile de mai sus în registrul matricole de născuți al parohiei sale, unde s-a păstrat până azi. În timpul revoluției a fost și el nevoit să părăsească satul, fapt care rezultă din următoarea însemnare notată în registrul matricol al morților din acel sat : „Dus fiind de acasă la 12 decembrie 1848 pre vremea revoluției, când binevoind a mă reîntoarce la 2 august 1849, cu durere a trebuit a înțelege cîți au înpușcat insurgenții maghiari”¹³. Rămînînd, în acest timp, satul fără preot, n-au fost completate nici registrele parohiale de stare civilă, pe o perioadă de peste opt luni. Preotul Zenobie Hodoș a decedat la 25 decembrie 1883 în vîrstă de 74 de ani, după cum rezultă din același registru, fapt din care reiese că, în anul 1848, avea vîrstă de 39 de ani.

Încă în timpul cînd se afla la Teaca, Constantin Romanu-Vivu a început instruirea militară a lăncierilor din legiunea sa, fiind ajutat în această direcție de locotenentul Bozga din regimentul II de grăniceri români din Năsăud¹⁴. În scurt timp, legiunea sa a sporit la circa 6000 de oameni, începînd, apoi, acțiunea de dezarmare din jurul satelor Band, Pănet, Cîmpenița, Cuieșd și în alte localități din scaunul Mureș¹⁵. Paralel cu organizarea legiunii și cu acțiunile militare întreprinse, Constantin Romanu-Vivu a acordat o atenție deosebită și administrației civile a prefecturii sale, dînd dovadă de multă înțelegere față de nevoile populației. Astfel, el a propus Comitetului Național din Sibiu pentru funcția de vi-

¹² *Ibidem*, pp. 400—409.

¹³ Arhivele Statului Tirgu-Mureș. Colecția registrelor confesionale de stare civilă, nr. 410, f. 34.

¹⁴ S. Dragomir, *Op. cit.*, pp. 28.

¹⁵ *Cronica evenimentelor din anii 1848—49 scrisă de protopopul gr. ort. Ștefan Branea din comuna Măterău*, în „Țara Birsei”, 1935, nr. 1, p. 31.

ceprefect pe unchiul său, preotul Ștefan Moldovan din Pinticu, ca secretar pe Ioan Archiudeanu, iar în calitate de comisari civili pe Gavril Dorgo, Ioan Pop Maier, Toader Pop, Mihail Orbonaș și Ioan Bardoși, cărora le-a dat cite un district spre administrare. Aceste propuneri au fost aprobate de Comitetul Național prin ordinul nr. 571/1848¹⁶.

Către sfârșitul lunii decembrie 1848, Constantin Romanu-Vivu și-a mutat cartierul la Reghin, unde și-a sporit și mai mult forțele sale. În fruntea acestora s-a îndreptat spre Gurghiu, dezarmînd pretutindeni detașamentele nobiliare. Într-o perioadă scurtă de timp, el a reușit să pacifice întreaga sa prefecură, rod al talentului său organizatoric și ai tenacității sale. Este de remarcat faptul că în toate acțiunile militare pe care le-a întreprins, a avut o atitudine umană față de prizonierii, pe care le i-a lăsat să se întorcă la casele lor. Acest fapt reiese dintr-o scrisoare a colonelului Carol Urban, comandantul regimentului II românesc de grăniceri din Năsăud, adresată locotenentului Bozga, în care arată că: „Constantin Romanu-Vivu s-a purtat frățeste cu prizonierii unguri, pe care i-a îngrijit, ocrotit și vindecat¹⁷. La 19 decembrie 1848, Constantin Romanu-Vivu se afla cu legiunea sa în împrejurimile orașului Tîrgu-Mureș, fapt care a fost adus la cunoștința magistratului acestui oraș la 22 decembrie același an, de către maiorul Clococian, comandantul garnizoanei¹⁸, iar la 24 decembrie detașamentele sale au intrat victorioase în oraș.

Evenimentele însă se precipitau. În urma pătrunderii armatei revoluționare maghiare de sub comanda generalului Iosif Bem în Transilvania, la sfârșitul lunii decembrie 1848, raportul de forțe s-a schimbat în defavoarea legiunilor românești și a trupelor imperiale. În aceste împrejurări, cînd trupele de grăniceri de sub comanda colonelului Carol Urban au fost nevoite să se retragă în Bucovina din fața forțelor maghiare mult superioare, Constantin Romanu-Vivu, izolat și lipsit de ajutoare, a dat ordin legiunii sale să treacă munții. Planul lui însă n-a reușit, din cauză că trecătorile munților fuseseră, între timp, ocupate de trupele generalului Bem. În fața acestei situații, este nevoit să se retragă în condiții grele, prin satele Budac, Sebeș (azi cătun al satului Rușii Munți), Ripa de Sus (azi Vătava), Măierău (azi Aluniș), fiind urmărit îndeaproape de inamic. Acum, forțele sale s-au risipit, rămînînd numai cu 17 tribuni devotați, care îl vor urma în retragerea sa spre Toplița, intenționînd să treacă Munții Călimani pentru a ajunge la trupele lui Urban în Bucovina, unde spera să-și refacă forțele, iar apoi să se reîntoarcă în Transilvania pentru a relua lupta pe valea Mureșului superior¹⁹. Poposind în satul Gudea (azi Stînceni), la locuința tribunului Contai Zaharie, au fost surprinși aici în ziua de 8/20 ianuarie 1849, de un de-

¹⁶ *Studii și documente*, p. 334.

¹⁷ *Ibidem*, p. 562.

¹⁸ Arhivele Statului Tîrgu-Mureș. Fondul Primăria municipiului Tîrgu-Mureș. Acta politica. nr. 1680/1848.

¹⁹ A. Ceaușeanu, *Vremuri de osîndă, revoluția de la 1848—1849...* în *Țara Birsei*, nr. 6/1934, p. 540.

tașament de 60 călăreți secui aflați în patrulare, care l-au arestat împreună cu viceprefectul Ștefan Moldovan și cu încă doi tribuni Maier Ioan din Huduc (azi Maiorești) și Nastea din Băița, fiind apoi transportați pe jos sub escortă la Ditrău, iar de aici la Tîrgu-Mureș, prin Praid²¹. Odată cu arestarea lor a fost confiscată întreaga arhivă a legiunii a XII-a, care a fost trimisă la Cluj, pentru a servi ca act de acuzare. Ceilalți tribuni reușind să scape, s-au refugiat în comuna Idicel situată în creierul munților, unde găsiră azil la vrednicul preot Brancovan și la locuitorii aceluia sat, fiind ajutați de doamna Görög Fira, soția lui Șerban Lupu din Reghin, unul din marii sprijinitori ai cauzei române. „Aceasta — scrie preotul Branea în memoriile sale — nu numai când sta prefectura sus și era prefectul, cu mai mulți tineri tribuni, cu caii și altele, în mai multe săptămîni, ca o danie adevărată a danieluit (dăruit — n.n.) pe români cu multă și neprețuită osteneală și cheltuială, ci și după prinderea prefectului ca o mamă adevărată le-a trimis grîu, vinars, pîită și alte victuale (alimente — n.n.). În tine o lume naște și crește mai multe ființe adevărate ca aceasta care e vrednică de aducere și pomenire în viitor, de muiere eroică”²¹. Acești tribuni nu vor rămîne însă prea mult timp la Idicel, fiind urmăriți de forțele dușmane și astfel nevoiți să părăsească satul în noaptea de 9/21 februarie 1849²².

Așa după cum se știe, la Tîrgu-Mureș Constantin Romanu-Vivu și Ștefan Moldovan au fost deținuți în închisoarea din cetate, urmînd a fi duși la Cluj sau Debrețin pentru a fi judecați de curtea marțială. Negăsindu-se însă nici un document care să fi dovedit că au comis fapte infamante, pe baza cărora să poată fi condamnați la moarte, autoritățile mobiliare au ticluit împotriva acestor eroi un plan josnic, pentru asasinarea lor. Deși ordinul din 28 ianuarie 1849 al comisarului guvernamental din Cluj, Beöthi Ödön, adresat autorităților din Tîrgu-Mureș, prevedea ca deținutul Constantin Romanu să fie dus la Cluj, cu tratament corespunzător și escortă²³ (anexa 3), el a fost scos din închisoare împreună cu Ștefan Moldovan, în ziua de 9 februarie 1849, însoțiți de o escortă de călăreți și de o ceată dinainte pregătită pentru a-i asasina. În loc să pornească spre Cluj, convoiul s-a îndreptat spre Reghin, ajungînd pînă la marginea satului Sîngeorzu de Mureș, unde la un semn convenit, au fost uciși mișelește cu ciomegele, trupurile lor mutilate fiind lăsate cîteva zile în pulberea drumului și apoi înmormîntate în apropierea aceluia loc²⁴. În acest fel s-a stins, la numai 28 de ani, unul din cei mai de seamă eroi ai revoluției române de la 1848, care prin activitatea și lupta sa plină de abnegație și-a înscris pe veci numele în analele istoriei patriei noastre.

²¹ *Cronica evenimentelor*, p. 33.

²² *Ibidem*, p. 34.

²³ Arhivele Statului Tîrgu-Mureș. Fondul Scaunul Mureș. N.d. 922/1849.

²⁴ *Cronica evenimentelor*, p. 34.

Pe mormintul său uitat de la marginea drumului dintre Tirgu-Mureș și Singeorzu de Mureș s-a ridicat în 1936 un impozant monument care a fost inaugurat la 14 septembrie același an, în cadrul unor mari festivități, la care au luat parte primarii din toate satele județului Mureș, și alte personalități. În cadrul acestei festivități, s-a glorificat memoria celor doi martiri, exemple nemuritoare a dragostei de patrie și neam. De asemenea, delegatul comunei Pinticu, satul natal al celor doi eroi, a subliniat în cuvîntarea sa dictonul: „Să nu dăm uitării pe cei ce au căzut pentru nație“, înclinînd asupra monumentului drapelul legiunii a XII-a, pe care este scrisă lozinca: „Acum ori neciodată“²⁵. Monumentul va fi însă din păcate distrus în perioada de tristă amintire a dominației hortiste.

Împlinirea în acest an a 128 de ani de la revoluția din 1848—1849, eveniment crucial în istoria patriei, constituie un prilej de a evoca și releva lupta plină de abnegație a revoluționarilor pașoptiști, în rîndul cărora Constantin Romanu-Vivu ocupă un loc de frunte. Viața și activitatea acestui erou și martir al revoluției, constituie un exemplu de patriotism, de dăruire de sine, mergînd pînă la sacrificiul vieții pentru triumful unui ideal măreț și just: eliberarea socială și națională a poporului român și unirea lui într-un singur stat, liber și independent. Figura sa impunătoare de erou legendar, va rămîne veșnic vie în conștiința poporului nostru.

A N E X E

1

1848 decembrie 1 — Teaca. Ordinul lui Constantin Romanu-Vivu despre numirea a doi tribuni în eparhia Ludușului.

Nr. 57/1848

În eparhia Ludușului v-am numit de tribuni, deci luînd această scrisoare, decît vă puneți în corespondență laolaltă și împărțind eparhia în două, numărînd împreună cu satele românești și cele săsești, care apoi însemnîndu-le veți trimite înlăuntru la prefectură. După aceea vă veți alege sieși cite un vicetribun, pe care îl veți cunoaște activ și cu purtare bună, pentru care să puteți fi responsabili. Aceasta săvîrșind-o după instrucția recrutației aici alăturată, numai decît veți urma a scoate recruți cu număr cît de mulți, despre care cînd veți primi poruncă, îi veți povățui spre asentare la comisia militărească cea mai deaproape, la care veți fi îndreptați. Pe lîngă aceasta cu prilejul conscrierii recruților după comisiile (ordinele — n.n.) onor. comitet sub nr. 254 și 312 a.c. mie trimise, toate bunurile rebelanților aristocrați, mobile și imobile, bucatele și dobitoacele, să le ocupați, să le conscrieți, împreună cu toate cele ce au ocupat sau au luat și au împărțit oamenii între sine, așa și pădurile să le grijiți, să nu le prădați, fără știrea prefecturii să nu taie, și un exemplar din conscripție să trimiteți la prefectură, care știe unde ce se află, să se poată face singura ordine despre toate.

Mai departe vi se demîndă (ordonă — n.n.), să referați despre toate întîmplările. Comisiile de la onoratul comitet afară trimise, să le împotocolați și în relațiile urmă-

25 Ziarul *Graul Mureșului* din 15 oct. 1936. Acest drapel se află în prezent la Muzeul județean din Bistrița.

toare să le citați. Pentru îndreptarea și luminarea și a dumneavoastră și a poporului fiștecare sat, cel mai mare singur. cele mai mici 2—3 unindu-se laolaltă, să poarte Gazeta (Transilvaniei — n.n.), care ca să se poată primi de la 1 ianuarie anul 1849, spre Crăciun prețul Gazetei îl veți trimite înăuntru.

Care toate spre strinsă împlinire și strinsă observație prescriindu-vi-se vă comand și vă demand să fiți acurați (atenți — n.n), in toate lucrurile și in purtarea cea bună, ca să nu aveți rușine și mai pe urmă cu mare scădere să fiți degradați din dregătoria tribunilor.

Sign(atum), Teaca $\frac{4}{22}$ $\frac{10 \text{ br.}}{9 \text{ br.}}$ 1848

L.S. Const(antin) Romanu Vivu
P(refectul) l(egiunii) XII.

INSTRUCȚIUNI

1. Comisarii dimpreună cu suboficiul și vicetribunul vor merge in toate satele și vor număra sufletele după protocol și vor vedea ciți recruți cad pe sat, socotindu-se un suflet de la 150 de suflete.
2. Vor conscrie pe toți junii de la 18 ani pină la 38 de ani.
3. Vor chema pe cei ce vor să intre de bună voie la miliția de 3 ani.
4. Dacă nu se vor afla voluntiri vor trage la sorti, mai întâi cei ce sint de 18 ani, apoi dacă nu va ieși numărul cerut, vor trece la cei de 19 ani și apoi la cei de 20 și așa mai incolo, pină se va împlini numărul cerut.
5. Cei ce nu vor avea feciori acasă și le va ieși soarta, accia trebuie să puie alt om in locul recrutului.
6. Din o casă nu se va lua mai mult de unul, socotindu-se aceasta și pentru cei ce au acuma feciori in cătănie de la recruțiile (recrutările — n.n.) trecute. Sătenii strins se vor ținea de poruncile primite, prin domnii tribuni vestite, ii vor cinsti cotel (cuzare — n.n.), de mîncat și de beut, domnilor și cailor. Cel ce nu se va supune poruncilor aspru se va pedepsi.

Arhivele Statului Tirgu-Mureș, Colecția registrelor parohiale de stare civilă. nr. 411. f. 34—35.

2

1848 decembrie 22 — Tirgu-Mureș. Maiorul Clococian, comandantul garnizoanei, aduce la cunoștință magistratului orașului Tirgu-Mureș, sosirea coloanei de lăncieri ai legiunii a XII-a române, de sub comanda lui Constantin Romanu-Vivu.

K. k. Truppen Besatzungs-Comando zu M. Vasarhely

Nr. 86

An

Den löblichen Magistrat der k. freien Stadt in M. Vasarhely
M. Vasarhely am 22-en Dezember 1848

In Vervolg der bereits dem hiesigen Stuhls-Offiziolat gemachten Mittheilung, wird anmit auch dem löblichen Stadtmagistrat die Mittheilung gemacht, dass in Folge der bestehenden höhren Anordnungen die Mobile Romanen Landsturm Colone, unter Comando des Constantin Romanu, am 19-ten in den hiesigen Stuhlbezirk angelangt und in Bereiche desselben seine Streifungen vornehmen wird.

ss. Klokocsan
Major

Arhivele Statului Tirgu-Mureș. Fondul Primăria municipiului Tirgu-Mureș. Acta politica, nr. 1630/1848.

Traducere

Comandantul cezaro-crăiesc al garnizoanei din Tîrgu-Mureș.

Nr. 86

Către

Onoratul magistrat al orașului liber regesc Tîrgu-Mureș

Tîrgu-Mureș, la 22 decembrie 1848

Că urmare a comunicării trimise mai înainte oficiului scaunului Mureș, prezenta se face cunoscut și onoratului magistrat al orașului, că potrivit ordinelor superioare existente, coloana mobilă română de glotași (Landsturm) de sub comanda lui Constantin Romanu a sosit pe ziua de 19 în această circumscripție a scaunului, de unde își va începe expedițiile.

(ss) Clocoțian
Maior

3

1849 ianuarie 28 — Cluj, Ordinul comisarului guvernamental: Beöthi Ödön către Szent-Iványi Ioan, judele regesc al scaunului Mureș, de a trimite la Cluj pe Constantin Romanu-Vivu, deținut în închisoarea din Tîrgu-Mureș.

Marosszéki királybiro Szent Ivány Urnak M. Vásárhelyt

Kolozsvárt, Január 28-án 1849.

Értésemre esvén, hogy Román Constantin elfogattatott és M. Vásárhelyen van le-tartoztatva,

Meg hagyom ezennel Önnek, hogy a nevezet egyént illő bánásmód és kíséret mellett szekéren küldje ide

(ss) Beöthi Ödön

Pe margine.

jött Jan. 31-én 1849

Beöthi Ödön kormánybiztos rendelete Román Constantin Kolozsvárra leendő szállitása aránt.

Irassék a térparancsnokságnak, hogy ezen rendelet teljesítése végett segéd keze-ket nyújtando, a Román Constantin fogoly elszállítására rendeljen elegendő katonai fedezet. Megíratott.

Traducere

Domnului

Szent Ivány, jude regesc al scaunului Mureș. Tîrgu-Mureș

Cluj, la 28 ianuarie 1849

Fiind informat că Constantin Romanu a fost prins și că este deținut în Tîrgu-Mureș, ordon ca pe susnumitul să-l trimiteți aici, asigurându-i tratament și escortă co-respunzătoare.

(ss) Beöthi Ödön

Pe margine.

Primit la 31 ianuarie 1849.

Ordinul comisarului guvernamental Beöthi Ödön, referitor la trimiterea la Cluj a lui Constantin Romanu. Să se comunice comandamentului pieții că pentru executarea acestui ordin de trimitere a prizonierului Constantin Romanu, trebuie să dea ajutor și escortă militară suficientă.

DAS LEBEN UND TÄTIGKEIT DES CONSTANTIN ROMANU-VIVU
— NEUE URKUNDEN —
ZUSAMMENFASSUNG

In diesem Aufsatz die Verfassern stellen dar die bedeutendsten Momenten aus dem Leben und Tätigkeit des Constantin Romanu-Vivu, einer von der Führer des rumänischen Revolution von 1848—1849. Auf einigen unveröffentlichen Dokumenten, wie auch auf älteren speziellen Studien sich begründend der Aufsatz bringt neue Beiträge bezüglich das Leben und Kampf dieses Helden in den wirbeligen Jahren der Revolution. Gleichzeitig wird im Ausatze seine fortschreitende und feste Position gegen die von der Revolution auferlegten. Aufträge herausgehoben, wie auch seine klare Vision über das Endziel des Kampfes: die soziale und nationale Befreiung des rumänischen Volkes und seine politische Vereinigung in einen einzigen, freien und unabhängigen Staat.